

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 5/8

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/8 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Намазова Умида Нормуродовна</i> ФРАГМЕНТЫ ИЗ ИСТОРИИ САМАРКАНДСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ, ЖИВОТНОВОДСТВА И BIOTEХНОЛОГИЙ (1929-1945 ГОДЫ).....	10-15
<i>Эрназаров Туйгун Раджабович</i> ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТАМОЖЕННОЙ СЛУЖБЫ ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ- ГУБЕРНАТОРСТВА: КЛЮЧЕВЫЕ МОМЕНТЫ И ДОСТИЖЕНИЯ	16-21
<i>Хужаниязов Уктам Ешбаевич</i> “ҚОРАҚАЛПОҚФИЛЬМ” СТУДИЯСИ ХУЖЖАТЛИ ФИЛЬМЛАРИДА ТАРИХИЙ МАВЗУЛАР ТАЛҚИНИ	22-27
<i>Шаимкулов Азамат Холмуратович</i> ҚАЙТА ҚУРИШ ДАВРИ МАТБУОТИДА ИҚТИСОДИЙ МАСАЛАЛАР ТАЛҚИНИ	28-38
<i>Муродов Ҳалим Салимович</i> ТУРИЗМ РИВОЖИ ТАРИХИГА БИР НАЗАР	39-46
<i>Юлдашев Саиданварбек Бахромжон ўғли</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИНИНГ– ҚОРАХОНИЙЛАР ТОМОНИДАН ЗАБТ ЭТИЛИШИ ТАРИХИДАН	47-51
<i>Shonazarova Nargiza</i> TOSHKENT SHAHRIDA “OBOD MAHALLA” DASTURI VA UNING IJROSI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	52-57
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O‘ZBEKISTON VA FRANSIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	58-64
<i>Qodirova Ra’no Mamirjonovna</i> O‘ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA 1930-YILLARNING IKKINCHI YARIMIDA TARIX FANINING O‘QITILISHI	65-70
<i>Yunusxo’jayev Habibulla Zafar g’o’li</i> SHARQDA KUCHLI IJTIMOIIY NIHOYA TIZIMI TARIXI	71-75
<i>Нарбеков Абдикамил</i> НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА В ТУРКЕСТАНЕ И ЕГО СУЩНОСТЬ	76-80
<i>Alimova G‘unchaxon Baxadirovna</i> JAMIYAT TARAQQIYOTINING TARIXIY RIVOJLANISH ASOSLARI DIN VA DAVLAT MISOLIDA	81-85
<i>Jumanazarova Fotima</i> XOTIN QIZLAR BANDLIGINI TA'MINLASH TIZIMINING SHAKLLANISH JARAYONI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	68-93
08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ	
<i>Ziyodilloev Khushnud Rahimboevich</i> PORTFOLIO OPTIMIZATION OF COMMERCIAL BANK CREDITS: A LITERATURE REVIEW	94-100

<i>Hamrayev Amirzoda</i> ISLOMIY MOLIYA XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI TASHKIOTLAR KAPITAL STRUKTURASI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	101-109
<i>Xaitbobaeva Nigora Bakmatatovna</i> T'UQIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA MARKETING STRATEGIYASIDAN FOYDALANIISH B'YIYCHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI.....	110-119
<i>Xalilov Qahramon Qurbonboyevich</i> MINTAQADA TURIZM HUNARMANDCHILIK KLASTERNI SHAKLLANTIRISHNING DESTINATSION MODELI.....	120-132
<i>Maxmudov Tursunpulat Davronovich</i> INVESTITSIYA MANBALARINING MINTAQAGA IKTISODIYETIGA TA'BSIRI	133-144
<i>Ishchanova Salomat</i> KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MARKETING FAOLIYATINING O'RNI.....	145-150
<i>Muydinova Zilola Voxid qizi</i> CHEGARA BOJXONA POSTLARI FAOLIYATIDA "AVTOMATLASHTIIRILGAN IY'LOVCHI XARAKATI" MOBIL ILOVASINI JORIY ETISH ORQALI IKTISODIY TAHLILNI TAKOMILLASHTIIRISH.....	151-158
<i>Samandarov O'gabek, Ismoilov Shohjahon</i> TURIZMNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	159-164
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Saidova Kamola Uskanbaevna</i> ФЕНОМЕН СВОБОДЫ ДЛЯ ЧЕЛОВЕКА И ОБЩЕСТВА: КОМПАРАТИВИСТСКИЙ АНАЛИЗ	165-173
<i>Omonturdiyev Orzu G'afforovich</i> INSONNING MA'NAVIY MOHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA QADRIYATLARNING AHAMIYATI	174-179
<i>Ochilova Guzal' Aralovna</i> YUKSAK MA'NAVIYAT-MANFAATLAR BIRLIGINI TA'MINLASHNING MUQIM OMILI.....	180-185
<i>Nurmatova Umida Jalolidinovna</i> MUTOLAA, SAVODXONLIK VA TA'LIMNING ANTINOMIK XUSUSIYATLARI.....	186-192
<i>Vafayeva Dilafruz Artikovna</i> AHMAD YASSAVIY TASAVVUFIIY TA'LIMOTIDA MA'NAVIY BARKAMOLLIK.....	193-198
<i>Karimov Zafarbek Ataboyevich</i> IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MEKANIZMLARINING SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI.....	199-202
<i>Bozorova Ro'zigul Sharofovna</i> MEHRSIZLIK HODISASINI KELITIRIB CHIQUVCHI OMILLAR	203-212
<i>Xudoyberdieva Anorabonu Hayotovna</i> DINIY MANBALARDA IJTIMOIIY HAMKORLIK O'OYALARI	213-218
<i>Tursunkulova Shaxnoza Tuychiyevna</i> TASAVVUF FALSAFASIDA GO'ZALLIKNING IMMANENT JIHATLARI	219-224

<i>Dehqonov Behzod Baxtityorovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QURISHDA YETTI PIRNING BAG'RIKENGLIK G'OYALARINI O'RNI VA AHAMIYATI	225-230
<i>Abdullayeva Firuza Sharipovna</i> NASIRIDDIN TUSIYNING IDROK NAZARIYASI VA KOMILLIK FALSAFASI	231-236
<i>Murtozayev Shahobiddin Baxriddinovich</i> SHIHOBUDDIN UMAR SUXRAVARDIYNING "AVORIF UL -MAORIF" ASARI VA UNDA ILGARI SURILGAN G'OYALAR	237-243
<i>Ибрагимов Солижон Эргашович</i> АХБОРОТ ХУРУЖИ ВА "ОММАВИЙ МАДАНИЯТ" ТАҲДИДИ.....	244-251
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Qodirova Mukaddas Tog'ayena</i> BIZNES DISKURSINING MURAKKAB LINGVISTIK TABIATI.....	252-257
<i>Abdullayev Ikramjon Xashimdjanoich</i> DIFFERENT APPROACHES TO THE QUANTITATIVE-STATISTICAL CHARACTERISTICS OF PARTS OF SPEECH IN THE ENGLISH LANGUAGE	258-265
<i>Hamroyeva Sharifa Shukur qizi</i> TARJIMADA MILLIY SO'ZLARNING BERILISHI (OYBEKNING "NAVOIY" ROMANI INGLIZCHA TARJIMASI MISOLIDA)	266-271
<i>Olimova Gulfiza Muradullayevna</i> BADIIY SAN'AT TURLARINING XORAZM DOSTONLARIDA QO'LLANILISHI.....	272-281
<i>Айниддинов Иқрориддин Шарифович</i> АДАБИЙ МАНБАЛАРДА АШРАФ САМАРҚАНДИЙНИНГ ТАРЖИМАИ ҲОЛИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ	282-287
<i>Turaeva Dilfuza Damirovna</i> O'ZBEK TILIDA OBRAZLI SO'ZLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	288-295
<i>Mahmudova Nilufarxon Ravshanovna</i> LISONIY GRADASIYANING MORFOLOGIK, LEKSIK-SEMANTIK SATHDA PARADIGMA SIFATIDA NAMOYON BO'LISHI	296-305
<i>Ashurova Maftuna Asqar qizi, Yuldoshev Rustam Dilshod ugli</i> LINGUOCULTURAL COMPARATIVE ANALYSIS OF IDIOMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	306-311
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ PUBLITSISTIK MATNLARDA KOMPARATIV FRAZELOGIK BIRLIK LARNING KOMMUNIKATIV TA'SIRI XUSUSIDA	312-317
<i>Шамақсудова Саодат Хидоятовна</i> МАСМЕДИА АСПЕКТНИНГ МЕДИАМАТН ШАКЛИГА КЕЛИШИДАГИ ЎЗИГА ХОСЛИКЛАР.....	318-324
<i>Шатова Ирина Юрьевна</i> ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ЛЕКСИКИ ПО РОДУ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛИЦ В РУССКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ	325-330
<i>Nortoyeva Nodira Muhamadaliyevna</i> FRAZELOGIK DERIVATLARNI KONTEKSTLARDA ISHLATILISHINING KOGNITIV ASOSLARI	331-335

<i>Alimjanova Shohsanam Azamat qizi</i> KO'P MA'NOLI IBORALARNING KOGNITIV XUSUSIYATLARI	336-340
<i>Турниязова Шахноза Нигматовна</i> МАТНДАГИ БОҒЛАНИШЛИЛИК ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	341-347
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> INGLIZ ADABIYOTI TUSHUNCHALARINING XILMA -XILLIGI	348-352
<i>Aminova Dilnoza Hikmatullayevna</i> THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE ORIGIN OF MILITARY TERMINOLOGY	353-358
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Исломқулова Шоҳсанам Ваҳобжон қизи</i> ВРАЧНИНГ КАСБИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ ВА МОҲИЯТИ	359-365
<i>Mamatallyev To'liqin Xushmamat o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY TA'LIM HUQUQIY ASOSLARINING SHAKLLANISHI	366-378
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Saidov Jur'at Sodirovich</i> МАКТАВГАСНА ТА'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARGA TARBIYA BERISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	379-384
<i>Yusupaliyeva Shaxnoza Hakimjanovna,</i> ТЕХНИК ОЛИЙ О'QUV YURTLARIDA OO'ZAKI NUTQ KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH USUL VA METODLARI	385-390
<i>Tadjixodjaeva Эльвира Рашидовна</i> ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДОВ ИГРОПЕДАГОГИКИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ	391-396
<i>Тўрахонова Барно Турсунбой қизи</i> БЎЛАЖАК ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГЛАРНИ ТАРБИЯВИЙ ФАОЛИЯТНИ ТАШКИЛ ЭТИШГА ТАЙЁРЛАШНИНГ ДИДАКТИК ИМКОНИЯТЛАРИ	397-406
<i>Ashurova Sitora Erkinovna</i> USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION	407-412
<i>Каримжоновна Мунаввар Ибрагимовна</i> ХИЗМАТ ИТЛАРИНИ МАХСУС ЙЎНАЛИШГА ТАЙЁРЛАШДА УНГА ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ОМИЛЛАР ТАҲЛИЛИ (Божхона кўмитасининг Миллий кинология маркази мисолида).....	413-421
<i>Xamirayev Rustam Abdirazakovich</i> VOLEYBOLCHILARDA HARAKAT SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING USLUBIY ASOSLARINI ТАКОМИЛЛАСHTIRISH	422-426
<i>Хашимова Масуда Камилжановна</i> КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ПРОЦЕССУ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ НАУК	427-435
<i>Бердикулова Насиба Эркинжоновна</i> СОДЕРЖАНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ И ИНТЕГРАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ	436-442

Saidnazarova Gulshan Bolta qizi

AL-BUXORIYNING MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARINI O'RGANISH PEDAGOGIK MUAMMO
SIFATIDA 443-448

13.00.00–Педагогика фанлари

Yusupaliyeva Shaxnoza Hakimjanovna,
Oriental universiteti “G‘arb tillari” kafedrasida katta o‘qituvchisi,
uyshaxnoza@gmail.com,

ТЕХНИК ОЛИЙ О‘QUV YURTLARIDA OO‘ZAKI NUTQ KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH USUL VA METODLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada texnik oliy ta‘lim muassasalarida xorijiy til asosida kommunikativ kompetensiyalarni takomillashtirish, o‘qitish oo‘zaki nutq tushunchalarni, ularning kasbiy faolligi va tashabbuskorligini rivojlantirish, o‘qituvchi va talabalar o‘rtasida kommunikativ munosabatlarni takomillashtirish, nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda talabalarning mustaqil bilim olish modelini takomillashtirish, mustaqil bilim olish faoliyatining mazmuni, shakllari va vositalarini aniqlashtirishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: talab, o‘qitish, o‘sish, mas‘uliyat, munosabat, vakolat, ehtiyojlar, maqsad, muloqot, rivojlanish, faoliyat, interfaol, rivojlanish.

Yusupaliyeva Shaxnoza Hakimjanovna,
Senior teacher of “Western languages”
department of Oriental University,

METHODS AND APPROACHES OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCIES IN TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. The article presents scientific research on improving communicative competencies based on a foreign language in technical higher educational institutions, teaching oral speech concepts, developing their professional activity and initiative, improving communicative relations between teachers and students, and developing communicative skills. In addition, the improvement of the model of independent learning of students is aimed at clarifying the content, forms and means of independent learning activities.

Key words: communicative, teaching, growing, linguistics, interactive, development responsibility, attitude, competence, needs, goal, communicate, development, activity.

Юсупалиева Шахноза Хакимжановна,
Кафедры «Западные Языки» старший
преподаватель Университета Ориентал,

МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗАХ

Аннотация. В статье приводятся научные исследования по совершенствованию коммуникативных компетенций на основе иностранного языка в технических высших учебных заведениях, обучению устной речи понятиям, развитию их профессиональной активности и инициативы, совершенствованию коммуникативных отношений между учителем и учащимися, развитию речевых навыков. Кроме того, совершенствование модели самостоятельного обучения учащихся направлено на уточнение содержания, форм и средств самостоятельной учебной деятельности.

Ключевые слова: коммуникативный, преподавание, взросление, лингвистика, интерактивный, развитие, ответственность, отношение, компетентность, потребности, цель, общение, развитие, активность.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3SI8Y2023N54>

Kirish

Respublikamizda so'ngi yillarda axborot muhitini keng joriy qilish, talabalarda erkin va mustaqil fikrlash, muloqot va nutq madaniyati rivojlangan shaxsni kamol toptirishga qaratilgan sa'y harakatlar amalga oshirilmoqda. Bu esa ayni paytda til ko'nikmalarini savodxonlikni bilish darajasini oshirish asosida chet tilini o'rgatishni takomillashtirish shart-sharoitlar yaratilganligi dolzarb ahamiyat kasb etadi.[1]

Texnik oliy ta'lim muassasalarida xorijiy til asosida kommunikativ kompetensiyalarni takomillashtirish, o'qitish oo'zaki nutq tushunchalarni, ularning kasbiy faolligi va tashabbuskorligini rivojlantirish, o'qituvchi va talabalar o'rtasida kommunikativ munosabatlarni takomillashtirish, nutq ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-tadqiqotlar olib borilmoqda. Bundan tashqari talabalarining mustaqil bilim olish modelini takomillashtirish, mustaqil bilim olish faoliyatining mazmuni, shakllari va vositalarini aniqlashtirishga ham alohida e'tibor qaratilmoqda.

Chet tilini o'rganishning amaliy yo'nalishi nutq faoliyatining boshqa turlari – o'qish, tinglash va yozishni nazarda tutadi, bu esa, grammatikaga oid bilimlarning ahamiyatini yanada oshiradi. Nutq ko'nikmalarini rivojlantirishning ahamiyatini nazardan qochirmagan holda, u biz uchun passiv til malakasi (o'qish) faoldan ko'ra muhimroq deb hisobladi. [2]

Chet tilini o'rganishning lingvistik va madaniy komponenti ustuvor deb ajratilayotgan hozirgi davrda bu g'oya har qachongidan ham dolzarbroq tusga kiradi. Shu bilan birga, og'zaki yoki yozma muloqot uchun til resurslarini to'plash vositasi sifatida lingvistik o'qish "aslida til materiali ustida mustaqil ishlash shaklidir.

O'quv jarayoniga yo'naltirilgan qo'shimcha matn dasturlari qo'llanilishi ingliz tili o'qitish masalasini munosib ravishda hal etishga yaxshi imkon beruvchi metodik yondashuvlarning biridir. O'qituvchi bilan talabaning o'zaro ta'siri natijasida talaba ma'lum bilimlarni shunchaki o'zlashtirib qolmay, bir vaqtning o'zida yana bilish va xatti-harakatlar qilishning yangi tamoyillarini va metodlarini o'zlashtirib oladi va rivojlanishiga zamin yaratadi.[3]

Talabalar oo'zaki nutqini faollashtirishning eng yaxshi metodlari o'zaro ta'sir metodlari, ya'ni interfaol metodlardan bo'lib, interfaol ta'lim bilish usulidir, u faqat talabalarining birgalikdagi faoliyati shartida amalga oshiriladi. Interfaol ta'lim talabalarining o'zaro munosabatlari va ularning psixologiyasiga asoslangan tajriba sohasi bo'lgan o'quv muhitiga asoslanadi. Bundan kelib chiqadiki, bu usullar ta'lim jarayoni sub'ektlarining o'zaro munosabatlarini o'z ichiga oladi, bu erda o'qituvchi va ishtirokchi bir xil jamoaning bir qismi bo'lib, ular bir xil maqsadga erishish uchun ishlaydi. Talabalarining ta'lim olishdagi faoliyatida yetakchi soha bu o'quv jarayoni hisoblanadi. Bundan kelib chiqqan holda, kasbiy shakllanish jarayonining xarakterli xususiyati ta'limga, bilim olishga qiziqishning yuqoriligi bo'lib hisoblanadi. Aynan mana shu qiziqish kasbiy malakaviy shakllanishning o'ziga xos xarakterini ifodalaydi. [2]

Adabiyotlar tahlili

Bugungi kunda zamonaviy ta'limda ko'p madaniyatli shaxsini shakllantirishdan iborat bo'lib, bu ularning chet til haqida ma'lum miqdordagi bilimlarni egallashini, nafaqat tushunish, balki unda erkin muloqot qilish qobiliyatini shakllantirishdan iborat. O. A. Biryukova va D. V. Semenovalar ta'kidlaganidek, "Zamonaviy metodologiya fanida monolog va dialogik shakllarda

o'z oo'zaki nutqini yaratish qobiliyatini shakllantirish chet tilini o'qitishning asosiy maqsadi sifatida belgilanadi va chet tili tushunchasi orqali ifodalanadi. Ma'lumki, kommunikativ kompetensiya juda murakkab ko'p komponentli tuzilishga egadir". [4]

Shuni ta'kidlash lozimki, interfaol o'zaro ta'sirni o'rgatish ingliz tili darslarida hayotdan olingan o'quv materiallaridan foydalanishni talab qiladi, bu esa to'g'ri tashkil etilgan sharoitda o'rganilayotgan tilda tabiiy muloqotni ta'minlaydi. Shuningdek bo'lajak muxandislarni tayyorlashda ularga soxaga oid terminologiyani rasmlar, vizualitsiyatsiya hamda qo'l bilan ushlab ko'rish orqali tasvirlab nutqni rivojlantirish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Bugungi kunda bitiruvchilar nafaqat umumiy xarakterdagi yozma va og'zaki muloqotda ma'nolarni buzmasdan muloqot qilishni ta'minlaydigan grammatik ko'nikmalarga ega bo'lishi, balki murakkab bo'lmagan pragmatik matnlarni va mutaxassislikning keng va tor mutaxassislik yo'nalishi bo'yicha matnlarni ham o'qiy olishi kerak.

Nutq kompetensiya tushunchasi chet tillarini o'qitishga kommunikativ yondashuv asosida yotadigan nazariyalardan biridir.[5], Ushbu tushunchani Kommunikativ kompetentlik – ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari, jumladan, ta'lim oluvchilar bilan samimiy muloqotda bo'lish, ularni tinglay bilish, ularga ijobiy ta'sir ko'rsata olish. Kompetentlik (ingl. "competence" – "qobiliyat") – faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat va iqtidorni namoyon eta olish quyidagicha talqin etish mumkin[6]

Bo'lajak texnolog muxandislar kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalalari, muloqot qilishda uchta o'zaro bog'liq kommunikativ, interfaol va pertseptiv komponentlarning birligi o'qituvchining kasbiy kommunikativ kompetentligi, kommunikativ o'zini o'zi rivojlantirish kabi muhim xususiyatlarni egallashdan iboratdir.

O'quv jarayoniga yo'naltirilgan qo'shimcha matn dasturlari qo'llanilishi ingliz tili o'qitish masalasini munosib ravishda hal etishga yaxshi imkon beruvchi metodik yondashuvlarning biridir. O'qituvchi bilan talabning o'zaro ta'siri natijasida talaba ma'lum bilimlarni shunchaki o'zlashtirib qolmay, bir vaqtning o'zida yana bilish va xatti-harakatlar qilishning yangi tamoyillarini va metodlarini o'zlashtirib oladi va rivojlanishiga zamin yaratadi.

Interfaol o'zaro ta'sir vaziyatlarini yaratish uchun talabalar har qanday vaziyatda o'zlarini tasavvur qilishlari kerak bo'lgan vazifalar bilan ishlashni cheklashni istisno qilish kerak. Chet tilida munosabatlar shartlari nutq, qo'shimcha kasbiy matnlar o'rganishning ko'plab turlarini bilish davr talabi ekanligini ko'rsatib beradi.[5] Boshqa tillar mohiyatini kamsitmagan holda, ayniqsa, ingliz tilida muloqot qilishda, til nutqini tushunish, mutolaa qilish va yozish, nutqiy faoliyat amaliyotida, ixtisoslik, mutaxassisligi bo'yicha keng tarmoqli va kasbiy adabiyotlarni o'qishda ularga tushuntirish annotatsiyalar, tezislar, shuningdek, yozma axborot almashish jarayonlarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ahamiyati yaqqol namoyon bo'ladi va aniqlanadi. Shuningdek ushbu metod va texnologiyalar til o'rganuvchining chet tilda, jumladan, ingliz tilida fikrini erkin bayon qilish, izlanish va til ko'nikmalarini shakllantirish xorijiy adabiyotlarni mutoala qilish malakalarini shakllantirishga yordam beradi

Muhokama

O'quv jarayoniga yo'naltirilgan qo'shimcha matn dasturlari qo'llanilishi ingliz tili o'qitish masalasini munosib ravishda hal etishga yaxshi imkon beruvchi metodik yondashuvlarning biridir. O'qituvchi bilan talabning o'zaro ta'siri natijasida talaba ma'lum bilimlarni shunchaki

o'zlashtirib qolmay, bir vaqtning o'zida yana bilsh va xatti-harakatlar qilishning yangi tamoyillarini va metodlarini o'zlashtirib oladi va rivojlanishiga zamin yaratadi.[6]

Bu kabi yondashuvda kompetentsiya bir tizimga birlashtirilgan bilimlar, malakalar va shaxsiy sifatlarni kommunikativ xatti-harakat samaradorligi va optimal rentabelligi bilan bevosita aloqadorlikda safarbar qilishga oid oliy integral qobiliyat sifatida qaraladi.

Yuqoridagi bayon qilingan fikr, holatlardan kelib chiqib, nazariy bilimlar ko'nikmalarini ongli ravishda egallashga, ularni o'zlashtirish, o'qituvchini barcha tahsil oluvchilarning umumiy rivojlanishi borasida maqsadga muvofiq ishning asosi bo'lib xizmat qiladi, – deb hisoblagan [6]. Biz grammatik ko'nikmalarni emas, balki grammatik tushunchalarni shakllantirish atamasi tilga o'qitishning maqsad va vazifalarini to'laqonliroq va chuqurroq aks ettiradi, chunki til materiali bilan nafaqat amaliy, balki tahliliy ishni ham nazarda tutadi, deb o'ylaymiz. Bilimlarning rolini bir tomonlama tushunish o'z nutq faoliyatini o'zi nazorat qilish mexanizmini shakllantirishga va, zamonaviy chet tillariga o'qitishning asosiy vazifalaridan biri bo'lgan mustaqil ta'lim olish qobiliyatlarini shakllantirishga ham salbiy ta'sir qiladi. Ta'lim jarayoni sog'lom aql doirasida tizimli va mazmunli yondashuvlarni birlashtirishi, shakl (accuracy) va mazmun tomoni (fluency) ustida ham ishlashni o'z ichiga olishi kerak bo'lgan kommunikativ metodning bunday talqinini ko'pchilik metodistlar qabul qilishlari bilan tasdiqlanadi.

O'qitish tajribasi shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida mavjud bo'lmagan murakkab obyekt, murakkab predmet, mukammal infinitiv, “uchun + to konstruksiya” va boshqalar kabi konstruksiyalardan talabalar beixtiyor chetlab o'tiladi. Bu konstruksiyalar tilda ishlaydi. Buning o'rniga talabalar rus tilidagi ekvivalentlaridan foydalanishga harakat qilishadi, ruscha jumlaning so'zma-so'z xorijiy tilga so'zma-so'z tarjima qilishadi.

O'qituvchi bilan talabaning o'zaro ta'siri natijasida talaba ma'lum bilimlarni shunchaki o'zlashtirib qolmay, bir vaqtning o'zida yana bilsh va hatti harakatlar qilishning yangi tamoyillarini va metodlarini o'zlashtirib oladi va rivojlanishiga zamin yaratadi. Fan texnika va taraqqiyot rivojlangan sari chet tilini o'qitish va o'zlashtirishga bo'lgan talab oshmoqda. Bu esa har bir chet til o'qituvchisiga va har bir pedagogni zimmasiga katta ma'suliyat, ya'ni talabalarda yangi bilim va ko'nikmalarni hamda yangicha qarashlarini shakllantirish, boshqacha qilib aytganda yangicha ta'lim berishni yuklaydi va pedagogik jarayonni yangilashni taqozo etadi. [7]

Tushunchalar va hatti harakatlarning shakllanishi o'qituvchi boshqarib boradigan asosiy mashg'ulot turi amaliy mashg'ulot bo'lib . uni o'kazish metodikasi chet til o'qitvchisidan pedagogik tajriba va mahorat talab qiladi.

Bu jarayon har bir til o'qituvchisidan tinmay izlanish va o'rganishni, kasb mahoratini, til ko'nikmalarini uzluksiz shakllantirib borishni va har doim yangilikka va yuksaklikka intilishini taqozo qiladi va kasbiy pedagogik faoliyatini chuqur egallaganligi bilan belgilanadi.[7]

Natija

Faoliyatni taqlid qiluvchi mashqlarda talabalarning nutq qobiliyatlari shakllanadi, rivojlantiriladi va takomillashtiriladi. Bunday holda, trening mavjud material bo'yicha amalga oshiriladi. O'ta yengil yoki o'ta qiyin mashqlar talabalar faolligini rag'batlantirmaydi, shuning uchun o'qituvchi topshiriqlarni o'rganishda differensial yondashuvdan foydalanadi. Kommunikativning bunday talqin qilinishi mamlakatimiz metodistlariga “kommunikativ-kognitiv metod” atamasini muomalaga kiritish imkonini berdi. Tushunchalarni shakllantirishning yuqorida ko'rib chiqilgan qonuniyatlari va shart-sharoitlari, tushunchalarni o'zlashtirishga javob beradigan (mas'ul) psixologik mexanizmlarni hisobga olib, ta'lim

jarayonida grammatik tushunchalarni o'zlashtirish bo'yicha talabalarning bilish faoliyati didaktikasining tuzilishini quyidagicha belgilaymiz. Shunday qilib, ta'limiy grammatik tushunchalarni shakllantirishga faoliyat yondashuvini ularni o'zlashtirishning asosiy sharti deb hisoblaymiz. Shu bilan birga, ta'kidlaganimizdek, faoliyatli yondashuv talabalarning bilim olish faoliyati va mustaqilligini rivojlantiruvchi bir qator faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim nazariyalariga asos bo'lib xizmat qildi. Shuning uchun talabalarning mustaqil bilish faoliyatini o'quv tushunchalarini muvaffaqiyatli o'zlashtirishning majburiy asosi sifatida qarash mumkin. Shunday qilib, oo'zaki nutq kompetensiyasi eng ko'p amalga oshirilishi mumkin bo'lgan muxim xabar hamda ma'lumotlarni boshqalarga etkazishning umumiy usuli va samarali muloqot qilish qobiliyati chet tilda jiddiy qabul qilinishi kerak bo'lgan asosiy talab hisoblanadi.

Bu kabi yondashuvda kompetentsiya bir tizimga birlashtirilgan bilimlar, malakalar va shaxsiy sifatlarni kommunikativ xatti-harakat samaradorligi va optimal rentabelligi bilan bevosita aloqadorlikda safarbar qilishga oid oliy integral qobiliyat sifatida qaraladi

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, kommunikativ yondashuvni yangi tillarni o'rganishda eng yaxshi o'qitish usullaridan biri bo'lib, maqsadli tilda muloqot qilish qobiliyatiga ega bo'lmagan talabalarni chet tilida oo'zaki nutq kompetensiyasini shakllantirish va ulani turli xil real vaziyatlarga tayyorlash muhim omil hisoblanadi.[6]

Talabalar oo'zaki nutqini faollashtirishning eng yaxshi metodlari o'zaro ta'sir metodlari, ya'ni interfaol metodlardan bo'lib, interfaol ta'lim bilish usulidir, u faqat talabalarning birgalikdagi faoliyati shartida amalga oshiriladi. Interfaol ta'lim talabalarning o'zaro munosabatlari va ularning psixologiyasiga asoslangan tajriba sohasi bo'lgan o'quv muhitiga asoslanadi.[8]

Kommunikativ kompetentlik tushunchalarni shakllantirishga faoliyat yondashuvini ularni o'zlashtirishning asosiy sharti deb hisoblanadi. Ta'kidlaganimizdek, faoliyatli yondashuv talabalarning bilim olish faoliyati va mustaqilligini rivojlantiruvchi bir qator faoliyatga yo'naltirilgan ta'lim nazariyalariga asos bo'lib xizmat qildi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017-yil., 6-son, 70-modda.
2. Кулневич С.В. Новая педагогика: Учебное пособие для студентов пед.вузов. – Воронеж, 1992. – 134с.
3. Leung, Constant (2005). "Convivial communication: recontextualizing communicative competence". International Journal of Applied Linguistics. 43 44.
4. Yusupalieva Sh, Sattorova S Indoneziya International journal of discoveries and innovations in applied sciences The importance of speaking in EFL classes Volume 1 Issue 4, 2021 P.63-65
5. Dilnoza Shohobutdinova, Nilufar Djuraeva, Aida Tolipova, Maftuna Muminova, and Shakhnoza Yusupalieva "Aesthetic and linguistic characteristics of comedy in a foreign language" <https://tnu.tj/index.php/ru/e3s-web-of-conferences/>

6. Aldohon, H. I. (2014). English for Specific Purposes (ESP) for Jordanian workplace: Needs and problems. *International Education Studies*, 7(11), 56-67
7. Yusupaliyeva Sh.X. “Texnik oliy o‘quv yurtlarida chet til darslarini tashkillashtirishda g‘o‘zaki nutq kompetensiyasini samarali qo‘llash usullari” *FarDu Ilmiy xabarlar 1-2023*, 85-87 b
8. Galsworthy J. *The man of property*. M.: Foreign language publishing house. 1988, 187-188

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/8 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).